

Osobnosť a hodnotová orientácia darcov krvi Personality and Value Orientation of Blood Donors

Eva Hruščová^{1*}, Monika Kačmárová¹

¹*Inštitút psychológie Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove*

Abstrakt

Štúdia bola zameraná na skúmanie osobnosti a hodnotovej orientácie darcov krvi. Cieľ práce bol kladený na overenie vzťahu vybraných možných prediktorov (osobnostné faktory – extraverzia, neuroticizmus, prívetivosť, svedomitosť; hodnotové typy – moc, úspech, benevolencia, univerzalizmus; viera v existenciu vyššej moci; vzdelanie) k darcovstvu krvi. Výskumný súbor tvorilo spolu 302 respondentov, z toho 151 darcov krvi a kontrolnú skupinu nedarcov krvi tvorilo taktiež 151 respondentov. Výskumnými nástrojmi boli: demografický dotazník vo verzii pre darcov a nedarcov krvi, dotazník hodnotovej orientácie PVQ 40 a osobnostný inventár NEO-FFI. Výsledky výskumu potvrdili štatisticky významný negatívny vzťah neuroticizmu ku kritériu darcovstvo krvi a pozitívny vzťah vzdelania k darcovstvu krvi. Neboli potvrdené hypotézy, ktoré predpokladali vzťah: extraverzia, prívetivosť, svedomitosť, moc, úspech, benevolencia, univerzalizmus a viera v existenciu vyššej moci ako možných prediktorov darcovstva krvi.

Kľúčové slová: osobnosť, hodnotová orientácia, darca krvi

Abstract

This study was focused on research of the personality and value orientation of blood donors. The aim of this work was placed to verify the relation between selected predictors (personality factors – extraversion, neuroticism, agreeableness, conscientiousness, value orientation – power, success, benevolence, universalism, the belief in the existence of force majeure, education) and blood donation. In the hypotheses we assumed that predictors of agreeableness, conscientiousness, benevolence, universalism, the belief in the existence of force majeure and

*Korespondenční autor: Inštitút psychológie FF PU, Ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov, Slovensko
E-mail: ehrušcova@gmail.com

education will have a significant positive relation to the criterion - blood donation and predictors of extraversion, neuroticism, power, and success will have a significant, on the other hand, negative relation to blood donation. 302 respondents participated in the survey - 151 blood donors and 151 non-donors. A demographic questionnaire for blood donors and non-donors, questionnaire of value orientation PVQ 40 and personality inventory NEO-FFI were used as research tools. In order to verify the main aim of this work (if predictors are related to the criterion - blood donation) was used binary logistic regression analysis, the method of Forward Stepwise (Likelihood Ratio). The intentions to donate blood, in step 2, significantly predicted only neuroticism and education (Chi-square = 12,508, df = 2, p = .002). In other words, the person with lower score in neuroticism will have a higher intention to donate blood and people with higher education have higher intentions of blood donation. In order to offer more comprehensive view of the topic, we would like to point out the motives of blood donors for their first blood donation and the reasons why non-donors never become a blood donors. The results of research has shown that the motives: helping others; my friends/siblings/parents are blood donors; and appeal of the National Transfusion Service of the Slovak Republic or the Slovak Red Cross, are those, which motivate individuals for the first blood donation the most. The most often mentioned obstacles by non-donors were: a fear of needles and pain; fear of blood and the sight of blood; laziness; and lack of time. The results of our research are in accord with results of Bednall's and Bove's (2011) and Sojka's and Sojka's research. The results of research confirmed statistically significant negative relation of predictor neuroticism to criterion blood donation and positive relation of predictor education to criterion blood donation. The results of our research are consistent with the findings of Booth-Kewley and Vickers (in Ferguson, 2004), who claim that the individuals with lower score in neuroticism prefer salubrious behaviour (which blood donation belongs to). The results of our research are in agreement with the results of Bekker's research (2006), in which he also confirmed that individuals who have reached higher level of education will tend to become blood donors more likely than individuals with lower level of education. The hypothesis, which predicted statistically significant relation of predictors: extraversion, agreeableness, conscientiousness, power, success, benevolence, universalism and belief in the existence of force majeure to donate blood, were not confirmed. This results are not in agreement with the results of Ferguson's (2004); Bekkers's (2006); Balliet's et al. (2008); Hitlin's (2003) research. The results of this research are sounding this issue and are applicable on the sample of research without possibility of generalization to the whole population. We propose to continue in research of issue of blood donation and to verify acquired findings on representative sample.

Keywords: personality, Value orientation. Blood donor.

Teoretické východiská

Krv je nenahraditeľná tekutina unikátneho zloženia, ktorá prúdi v ľudskom tele. Je podávaná pacientom, ktorí sa liečia na ochorenie krvných buniek, obetiam nehôd či pacientom počas operácií. K nevyhnutným podmienkam zabezpečenia záchrany ľudských životov preto patrí aj nárast počtu darcov krvi. Táto skutočnosť podnietila viacerých autorov k štúdiám zameraným na zisťovanie faktorov, ktoré predisponujú jedincov k darcovstvu krvi. V rámci demografických premenných bol skúmaný vplyv vzdelania a veku (Bosnes, Aldrin & Heier, 2005; Lemmens et al., 2009). Predmetom výskumov bola taktiež subjektívna pohoda darcov krvi (Hinrichs et al., 2007), alebo vzťah medzi darcovstvom a hmotnosťou, a tiež BMI indexom (Hong & Loke, 2011). Podľa výsledkov výskumu Healyho (in Bekkers, 2006) veriaci ľudia, ktorí veria v existenciu vyššej moci (Boha) sú viac ochotní darovať krv ako neveriaci ľudia, keďže normy, ktoré veriaci ľudia dodržiajú im predpisujú pomoc druhým, a teda aj darcovstvo krvi. V realizovanom výskume sme sa zamerali na skúmanie doposiaľ nedostatočne prebádanéj problematiky osobnosti a hodnotovej orientácie darcov krvi. Podrobnejšie skúmanie a poznanie charakteristík darcov krvi môže byť mimoriadne prínosné pre motivovanie prvodarcov k viacnásobným odberom a vytváranie kampaní, ktorých cieľom je osloviť a získať nedarcov ako potenciálnych darcov krvi.

V súvislosti s darcovstvom krvi sa väčšina výskumov zameriava na skúmanie a overenie sociálno-kognitívneho modelu, konkrétne teórie plánovaného správania (Giles, McClenahan, Cairns, & Mallet, 2004). Avšak menšia skupina výskumov (Ferguson, 2004; Bekkers, 2006) preukázala súvislosť osobnosti s darcovstvom krvi. Darcovstvo krvi predstavuje formu správania, ktoré má najmä z dvoch navzájom súvisiacich dôvodov vzťah k osobnosti a zdraviu prospešnému správaniu, a to: jedná sa o prosociálne dobrovoľnícke správanie, ktoré predstavuje potenciálny zdravotný prínos pre ostatných a nie je vykonávané z dôvodu vlastného zdravotného benefítu. Pearce a Amato (in Mlčák, 2010) uvádzajú trojdimenzionálnu klasifikáciu prosociálneho správania, podľa ktorej je možné každé pomáhajúce charakterizovať pomocou troch bipolárnych a vzájomne nezávislých dimenzií. Jedná sa o: plánované, formálne pomáhajúce – spontánne, neformálne pomáhajúce; pomáhajúce v závažných situáciách – pomáhajúce v bežných situáciách; priame pomáhajúce – nepriame pomáhajúce. Darcovstvo krvi je na základe tejto teórie príkladom nepriameho pomáhajúceho. V súvislosti s predpokladom svedomitosti ako moderátora výskytu správania s prosociálnym aspektom sa pozornosť zameriava aj na skúmanie potenciálneho vzťahu päťfaktorového modelu osobnosti k prosociálnemu dobrovoľníckemu správaniu.

Podľa Fergusona (2004) je možné na základe charakteristík osobnostných faktorov predpokladať, že jedinci, ktorí dosahujú vysoké skóre v prívetivosti sa skôr stanú darcami krvi. Podobne autor ďalej predpokladá, že jedinci, ktorí skórujú nízko v extravertzii sa skôr stanú darcami krvi, keďže darcovstvo krvi predstavuje skôr individuálnu a samotársku aktivitu ako skupinovú. Na základe uvedeného sa javí ako vhodná možnosť, apelovať na introvertných jedincov, aby sa stali darcami krvi. Bekkers (2006) sa vo svojej štúdií zameril na skúmanie vzťahu medzi osobnostnými faktormi Big Five, prosociálnou hodnotovou orientáciou, empatiou a darcovstvom krvi, darcovstvom orgánov a charitatívnym darovaním, teda darovaním peňazí. Výskumnú vzorku tvorilo 723 respondentov. Výsledky jeho štúdie

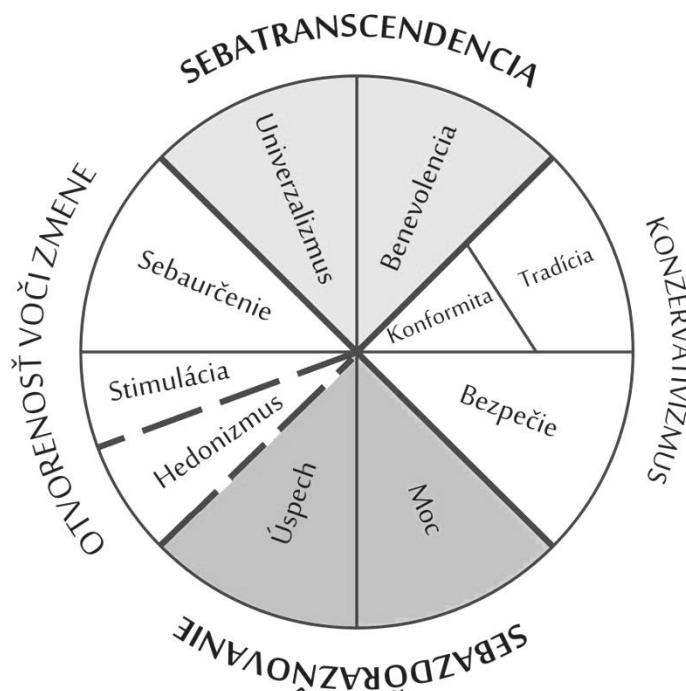
poukazujú na významný pozitívny vzťah medzi darcovstvom krvi a prívetivosťou, prosociálnou hodnotovou orientáciou a darcovstvom orgánov, empatiou a charitatívnym darcovstvom. Výsledky Bekkersovho výskumu preukázali tiež významný vzťah medzi vyšším vzdelaním (vysokoškolské vzdelanie) a rôznymi formami filantropie, a teda aj darcovstvom krvi. Booth-Kewley a Vickers (in Ferguson, 2004) tvrdia, že čím majú jedinci nižšie skóre v neuroticizme, tým viac preferujú zdraviu prospešné správanie, a naopak vyhýbajú sa rizikóvemu správaniu sa. Podľa zistení autorov je nižšie skóre v neuroticizme vo vzťahu s vyšším počtom odberov u darcov krvi. Ferguson (2004) poukazuje na skutočnosť, že svedomitosť, v rámci päťfaktorového modelu osobnosti, je najviac skúmaným faktorom vo vzťahu k zdraviu prospešnému správaniu. Jedinci, ktorí skórujú v tomto faktore vysoko, preferujú zdraviu prospešné správanie, ktorým je aj darcovstvo krvi. Ferguson (2004) taktiež výskumne potvrdil, že svedomitosť a emocionálna stabilita sú hlavnými prediktormi darcovstva krvi. Autor bližšie špecifikuje výsledky výskumu a tvrdí, že jedinci, ktorí skórovali vyššie v svedomitosti, sú muži – viacnásobní darcovia krvi. V emocionálnej stabilite skórovali vysoko ženy, viacnásobné darkyne krvi. Taktiež sa potvrdilo, že extravertzia patrí k významným prediktorm darcovstva krvi, keďže jedinci, ktorí skórujú v extravertzii nízko, sú viac ochotní darovať krv. Podľa autora je vzťah medzi otvorenosťou k skúsenosti a darcovstvom krvi irelevantný a nie je potrebné ho skúmať. Uvedený osobnostný faktor nebol skúmaný ani v našom výskume.

S pojmi hodnotová orientácia a hodnotový typ sa môžeme stretnúť napríklad v Schwartzovej teórii hodnôt, ktorá je zároveň teoretickým východiskom pre nami realizovaný výskum, v rámci ktorej sú hodnoty definované prostredníctvom motivačného cieľa, ktorý stojí v ich pozadí. Podľa Izdenczyovej (2008) je hodnotová orientácia definovaná ako preferencia hodnotových typov, resp. hodnôt, ktoré vytvárajú každý hodnotový typ. Krajčová a Pasternáková (2009) chápu hodnotovú orientáciu ako systém zvnútornených hodnôt, ktoré určujú smerovanie, teda orientáciu v konaní človeka. Inými slovami, ide o významný regulačný faktor činnosti človeka a poznaním hodnotovej orientácie možno predvídať jeho správanie sa.

Vrátame sa však k opisu teórie hodnôt podľa Schwartz (1992), kde hodnoty predstavujú žiaduce transsituačné ciele, ktoré sa líšia vo významnosti a slúžia ako hlavné princípy v živote jedinca aj skupiny. Podľa Schwartz ľudia implicitne rozlišujú 10 hodnotových typov pri posudzovaní ich dôležitosti ako hlavných zásad vo svojom živote. Jedná sa o hodnotové typy: úspech, moc, benevolencia, univerzalizmus, sebaurčenie, konformita, tradícia, hedonizmus, bezpečie a stimulácia. Schwartz (1992) chápe súbor desiatich hodnotových typov v kruhovej štruktúre. V jeho modeli hodnôt sú v pravej časti umiestnené kolektivistické hodnoty a v ľavej časti hodnoty individualistické. Autor považuje za najviac kompatibilné priľahlé hodnotové typy v kruhovom modeli. Čím je vzdialenosť dvoch hodnotových typov väčšia, tým klesá kompatibilita a zvyšuje sa ich konfliktovosť. Na vertikálnej osi sú v kruhovom modeli v najväčšom konflikte tie hodnotové typy, ktoré sa nachádzajú oproti sebe. Podľa Schwartz (in Schusterová, 2008) vytvárajú hodnotové typy dve dimenzie. V prvej dimenzii stoja oproti sebe póly sebatranscendencia a sebazdôrazňovanie. Sebatranscendencia je konštituovaná univerzalizmom a benevolenciou, ktoré podnecujú smerovanie jedinca k niečomu nadindividuálnemu, a to napríklad k iným ľuďom. Druhý pól tvorí úspech a moc, ktoré

podnecujú sebazdôrazňujúce ciele. Benevolencia a univerzalizmus odzrkadľujú kooperatívne sociálne vzťahy, kým úspech a moc sú dôsledkom kompetitívnych vzťahov medzi jedincami. V druhej dimenzii Schwartz opäť rozlišuje dva póly. Prvý pól tvorí ochrana statusu quo, teda konzervativizmus, ktorý zahŕňa bezpečie, tradíciu a konformitu. Druhý pól tvorí otvorenosť voči zmene, ktorý zahŕňa stimuláciu a sebaurčenie. V kruhovom modeli stojí samostatne hedonizmus, keďže v sebe zahŕňa elementy sebazdôrazňovania aj otvorenosti voči zmene. Na obrázku 1 je znázornená grafická reprezentácia Schwartzovej koncepcie univerzálnej štruktúry hodnôt.

Obr. 1 Model bipolárnej hodnotovej dimenzie (Schwartz, 1992)

V predošlom výskume sme sa zaoberali skúmaním hodnotovej orientácie darcov krvi (Hruščová, 2012). Výskumný súbor tvorilo 142 respondentov (71 darcov krvi a 71 nedarcov krvi), študentov vysokých škôl. Ako výskumné nástroje boli použité: Dotazník hodnotovej orientácie PVQ 40 a demografický dotazník vo verzii pre darcov a nedarcov krvi. Výsledky výskumu potvrdili štatisticky významné rozdiely medzi darcami a nedarcami krvi v hodnotovej orientácii moc a úspech, v prospech nedarcov krvi. V skupine darcov krvi boli potvrdené rozdiely medzi mužmi a ženami v hodnotovej orientácii moc, v prospech mužov. Medzi darcami a nedarcami krvi neboli zistené rozdiely v hodnotových orientáciách: bezpečie, stimulácia, konformita, hedonizmus, tradícia, sebaurčenie, benevolencia a univerzalizmus. Na skúmanie vzťahu medzi individuálnymi rozdielmi v empatii a desiatimi hodnotovými typmi, ktoré uvádza Schwartz sa vo svojej štúdii zamerali Balliet, Joireman, Daniels a George-Falvy (2008). Výsledky výskumu preukázali štatisticky významné vzťahy medzi premennými. Empatia korelovala s úspechom silne negatívne a s benevolenciou silne pozitívne. Na ich zistenia chceme poukázať z dôvodu, že autori definujú empatiu ako prediktor pomáhajúceho správania, teda aj darcovstva krvi. Hitlin (2003) na základe

výsledkov vlastného výskumu tvrdí, že hodnoty pozdĺž sebatranscendentnej dimenzie, teda benevolencia a univerzalizmu, sú významnými prediktormi identity dobrovoľníka, a teda aj darcu krvi. Bednall a Bove (osobná komunikácia via mail, 20. október 2011), a tiež Sojka a Sojka (2008) sa zhodujú v názore, že významnými motívmi, ktoré vedú ľudí k tomu, aby sa stali darcami krvi je vplyv priateľov, pomoc druhým v zmysle altruizmu a pomoc rodine a priateľom. Pri motívoch náboženská viera a pocit morálnej povinnosti bola zistená nižšia signifikancia. Strach z ihiel a bolesti sú prekážkami, ktoré bránia jedincom, aby sa stali darcami krvi. Zlé skúsenosti priateľov, lenivosť a nedostatok informácií o darcovstve mali nižšiu signifikanciu. V našom výskume sa primárne nezaobráame motiváciou darcov a nedarcov krv. Výsledky výskumov motivácie prečo sa jedinec chce, resp. nechce stať darcom krvi, uvádzame ako doplnkové, z dôvodu dokreslenia obrazu skúmanej problematiky.

Ciele, problém, hypotézy

Cieľom štúdie bolo skúmanie osobnosti a hodnotovej orientácie darcov krvi. Zisťovali sme, ktoré z prediktorov (osobnostné faktory – extravergia, neuroticizmus, prívetivosť, svedomitosť; hodnotové typy – moc, úspech, benevolencia, univerzalizmus; viera v existenciu vyššej moci a vzdelanie) predikujú darcovstvo krvi teda, že jedinec je darcom krvi. Z dôvodu poskytnutia komplexného pohľadu na skúmanú problematiku by sme chceli poukázať aj na motívy darcov k ich prvému odberu a dôvody, prečo sa nedarcovia nestali darcami krvi. Avšak vzhľadom na dizajn výskumu majú tieto údaje len charakter demografických dát.

Výskumné problémy sme stanovili nasledovne: Predikujú osobnostné faktory darcovstvo krvi? Predikuje hodnotová orientácia, resp. jej jednotlivé hodnotové typy darcovstvo krvi? Predikuje viera v existenciu vyššej moci a vzdelanie darcovstvo krvi?

Z vyššie uvedených cieľov výskumu a výskumných problémov sme vyvodili nasledovné hypotézy:

1. Predpokladáme, že prívetivosť, svedomitosť, benevolencia, univerzalizmus, viera v existenciu vyššej moci a vzdelanie budú významnými pozitívnymi prediktormi darcovstva krvi.
2. Predpokladáme, že extravergia, neuroticizmus, moc a úspech budú významnými negatívnymi prediktormi darcovstva krvi.

Metóda

Výskumný súbor tvorilo spolu 302 respondentov vo veku od 20 – 40 rokov, teda v období mladšej dospelosti. Výskumná skupina darcov krvi pozostávala zo 151 respondentov – 64 mužov a 87 žien. Priemerný vek respondentov v súbore bol 23.18 roka. Aby bol jedinec zaradený do výskumnej skupiny darcov krvi, musel spĺňať podmienku minimálne jedného odberu krvi. Výskumnú skupinu darcov krvi sme získali príležitostným výberom na akciách darovania krvi, ktoré organizoval Slovenský Červený kríž a na transfúzných staniách pôsobiach na Slovenku. Respondentov sme získali aj lavínovým výberom, teda

nominovaním respondentov už známymi prípadmi. Darcov krvi sme rozdelili do viacerých kategórií na základe údajov uvedených v demografickom dotazníku. Respondentov tvoriacich výskumnú skupinu sme rozdelili do dvoch skupín na základe najvyššieho ukončeného vzdelania: jedinci, ktorí dosiahli vyšší stupeň vzdelania (vysokoškolské I. stupňa, vysokoškolské II. stupňa, vysokoškolské III. stupňa) a jedinci, ktorí dosiahli nižší stupeň vzdelania (základné, učňovské, stredoškolské bez maturity, stredoškolské s maturitou). Na základe odpovede na otázku v sociodemografickom dotazníku „Veríte v existenciu vyššej moci?“, s odpoveďovými možnosťami „áno-nie“, sme respondentov rozdelili do kategórií uvedených v tabuľke 1, kde taktiež uvádzame počet osôb v skupinách v súvislosti so vzdelaním. Z dôvodu poskytnutia komplexného pohľadu na výskumnú vzorku, sme darcov krvi rozdelili podľa počtu odberov na: prvodarcov; viacnásobných darcov, ktorí absolvovali 2-5 odberov; viacnásobných darcov, ktorí absolvovali 6-12 odberov; viacnásobných darcov, ktorí absolvovali 13-20 odberov a viacnásobných darcov, ktorí absolvovali viac ako 20 odberov. Minimum bol 1 odber a maximum 42 odberov. Výskumnú skupinu darcov krvi zoskupenú do kategórií podľa počtu darovaní uvádzame v tabuľke 2. Na základe motivácie k prvému darovaniu krvi sme skupinu darcov krvi rozdelili do deviatich kategórií, ktoré sú uvedené v tabuľke 3. V rámci možnosti „Iné“ napríklad respondent uviedol: „Obdivujem darcov krvi, a preto som sa chcel stať jedným z nich.“

Príležitostným a lavínovým výberom sme získali kontrolnú skupinu nedarcov krvi. Nedarcu krvi sme definovali ako jedinca, ktorý sa nikdy nezúčastnil darovacieho procesu, teda nikdy nedaroval krv. Stanovili sme kritérium, na základe ktorého sme do kontrolnej skupiny zaradili len jedincov, ktorí nie sú darcami krvi z iných ako zdravotných dôvodov. Je zrejmé, že nedarcovia krvi, ktorí by sa v prípade dobrého zdravotného stavu stali darcami krvi, by skórovali v premenných podobne ako darcovia krvi. Aby sme kontrolovali vplyv vonkajšej premennej, rozhodli sme sa eliminovať ju z výskumu stanovením spomínaného kritéria. Po zozbieraní údajov tvorilo kontrolnú skupinu 169 respondentov. Z výskumu sme vylúčili 18 žien, ktoré aj napriek inštrukcii uviedli zdravotné problémy ako dôvod, prečo nie sú darcami krvi. Respondentky sa chceli stať darcami krvi, avšak po prvom testovaní odbere na transfúznej stanici ich vylúčili z darovacieho procesu z dôvodu anémie, nedostatku červených krviniek a pod. Vylúčením niekoľkých respondentov sme dosiahli zhodu v počte darcov a nedarcov krvi, v premennej vek a rod, a tým sme zabezpečili ekvivalentnosť skupín a homogenitu vzorky. Kontrolnú skupinu nedarcov krvi tvorilo 151 respondentov – 64 mužov a 87 žien. Priemerný vek v skupine bol 23.50. Pomocou demografického dotazníka sme zisťovali vzdelanie nedarcov krvi, či veria v existenciu vyššej moci a dôvody, pre ktoré sa nestali darcami krvi (viď tabuľka 4). Podobne ako darcovia, aj nedarcovia mali možnosť uviesť aj iné dôvody, pre ktoré sa nestali darcami krvi. Uviedli napríklad tieto dôvody: „mám strach, že mi zistia závažné ochorenie“, „nikto v mojom okolí nedaruje krv, tak mi táto možnosť nikdy nenapadla“, „moje vnútorné ja je proti tomu“, „samému sa mi nechce ísť a neviem sa dať s nikým dokopy, aby sme šli spolu.“

Tab. 1 Výskumný súbor zoskupený do kategórií podľa vzdelania a viery v existenciu vyššej moci (N=302)

Vzdelanie	Darcovia krvi (n)	Nedarcovia krvi (n)	Spolu
Vyšší stupeň vzdelania	64	86	150
Nižší stupeň vzdelania	87	65	152
Viera v existenciu Vyššej moci			
Verím v existenciu vyššej moci	22	29	51
Neverím v existenciu vyššej moci	129	122	251

Poznámka: n – počet osôb v skupine

Tab. 2 Výskumná skupina darcov krvi zoskupená do kategórií podľa počtu darovaní (n=151)

Počet darovaní	n
Prvodarcovia	48
2-5 odberov	65
6-12 odberov	28
3-20 odberov	2
Viac ako 20 odberov	8
Spolu	151

Poznámka: n – počet osôb v skupine

Tab. 3 Výskumná skupina darcov krvi zoskupená do kategórií podľa motivácie k prvému darovaniu (n=151)

Motivácia	N
Výzva Národnej transfúznej služby SR, Slovenského Červeného kríža, výzva v médiách, na pracovisku, škole	31
Moji priatelia/súrodenci/rodičia sú darcami krvi	48
Pomoc iným	86
Nieko z mojej rodiny, priateľov alebo známych potreboval krv	2
Pocit morálnej povinnosti	24
Motivácia k darcovstvu krvi pramenila z môjho náboženského vyznania	2
Darcovstvom krvi som získal/a peniaze, zdravotnú prehliadku, poznanie krvnej skupiny, ospravedlnenku v práci alebo v škole	16
Iné	2
Spolu	207

Poznámka: n – počet osôb v skupine

Tab. 4 Kontrolná skupina nedarcov krvi podľa dôvodov pre nedarovanie krvi (n=151)

Dôvody	N
Strach z ihiel, bolesti	50
Strach z krvi, pohľadu na krv	45
Nedostatok času, nie je možné uvoľniť sa z práce, školy	29
Lenivosť	31
Mám málo informácií o darcovstve krvi (miesto odberu, priebeh darovacieho procesu, výhody a nevýhody darcovstva krvi)	21
Doteraz som nebol oslovený Národnou transfúznou službou SR, Slovenským Červeným krížom, aby som sa stal darcom krvi	21
Priatelia mali zlú skúsenosť s darovaním krvi	3
Darcovstvo krvi nie je v súlade s mojimi hodnotami alebo náboženstvom	2
Iné	7
Spolu	209

Poznámka: n – počet osôb v skupine

Za účelom zisťovania demografických údajov o respondentoch sme účastníkom výskumu administrovali demografický dotazník vo verzii pre darcov a nedarcov krvi.

Osobnosť darcov a nedarcov krvi sme skúmali prostredníctvom použitia päťfaktorového osobnostného inventára NEO-FFI, ktorého autormi sú McCrae a Costa. Autorom slovenskej verzie je Ruisel, ktorý ju v roku 1995 preložil z nemeckého jazyka. Inventár na meranie 5 faktorov osobnosti, ako ich definuje päťfaktorová teória osobnosti, je tvorený 60 položkami. Každá z piatich dimenzií inventára je reprezentovaná 12 položkami, ktoré sú formulované v podobe výrokov v ženskom a mužskom rode (Ruisel & Halama, 2007). Respondentom sme administrovali dotazník, ktorý obsahoval otázky týkajúce sa extravenzie, neuroticizmu, prívetivosti a svedomitosti. Respondent posudzuje, do akej miery je výrok pre neho platný, teda do akej miery sa s ním stotožňuje na päťbodovej odpovedovej škále, kde 1 znamená silné odmietnutie výroku respondentom, teda že výrok osobu vôbec nevystihuje a 5 znamená silný súhlas s výrokom, teda že výrok osobu úplne vystihuje. Uvádzame aj hodnoty reliability – Cronbachovej alfy jednotlivých subškál NEO-FFI, získaných v nami realizovanom výskume: neuroticizmus $\alpha = .82$; extravenzia $\alpha = .78$; prívetivosť $\alpha = .76$; svedomitosť $\alpha = .85$.

Prostredníctvom použitia dotazníka hodnotovej orientácie PVQ 40 (Portraits Value Questionnaire 40), ktorého autorom je Schwartz, sme zisťovali hodnotovú orientáciu respondentov. Schwartz (in Izdenczyová, 2008) tvrdí, že prostredníctvom dotazníka je možné stanoviť dôležitosť, ktorú jedinec pripisuje každému z 10 hodnotových typov. Dotazník obsahuje 40 položiek v podobe krátkych verbálnych opisov rozličných ľudí. Vo výskume sme sa zamerali na skúmanie hodnotových typov univerzalizmus, benevolencia, moc a úspech a z tohto dôvodu sme respondentom administrovali dotazník, ktorý obsahoval otázky týkajúce sa len vybraných subškál (moc – 3 položky; úspech – 4 položky; univerzalizmus – 6 položiek; benevolencia – 4 položky). Pri každej položke respondent uvádza odpoveď na otázku: „Ako veľmi sa na Vás podobá táto osoba?“ Respondent uvádza mieru podobnosti s opisovanou

osobou na stupnici od 1-6, kde 1 zodpovedá hodnoteniu „vôbec nie je ako ja“ a 6 hodnoteniu „je úplne ako ja.“ Uvádzame taktiež hodnoty reliability – Cronbachovej alfy jednotlivých subškál PVQ 40, získané v nami realizovanom výskume: benevolencia $\alpha = .71$; moc $\alpha = .73$; úspech $\alpha = .85$; univerzalizmus $\alpha = .74$.

Výsledky

Údaje deskriptívnej štatistiky týkajúce sa skúmaných premenných uvádzame v tabuľke 5. Za účelom overenia hlavného cieľa práce, teda či vybrané osobnostné faktory, vybrané hodnotové orientácie, viera v existenciu vyššej moci a vzdelanie majú vzťah ku kritériu (darcovstvo krvi) bola použitá binárna logistická regresná analýza, metóda Forward Stepwise (Likelihood Ratio). V tabuľke 6 sú uvedené len štatisticky významné prediktory darcovstva krvi.

Tab. 5 Údaje deskriptívnej štatistiky skúmaných premenných

	Darcovia krvi (n=151)				Nedarcovia krvi (n=151)			
	Min.	Max.	M	SD	Min.	Max.	M	SD
Neuroticizmus	12	50	31.47	6.66	18	59	33.42	.22
Extraverzia	31	56	43.25	4.79	21	54	42.44	.17
Prívetivosť	25	53	42.60	5.35	21	57	42.32	.20
Svedomitosť	24	57	43.31	5.82	20	60	42.85	.55
Moc	3	18	8.95	3.34	3	18	9.72	.34
Úspech	7	24	16.21	4.32	7	24	16.72	.01
Benevolencia	8	24	17.21	3.24	7	24	17.19	.40
Univerzalizmus	13	35	25.07	5.07	9	36	24.25	.16

Poznámka: n – počet osôb v skupine

Tab. 6 Logistická regresia prediktorov extraverzia, neuroticizmus, prívetivosť, svedomitosť, moc, úspech, benevolencia, univerzalizmus, viera v existenciu vyššej moci, vzdelanie a kritéria „darcovstvo krvi“

	B	SE	Exp(B)	p
Neuroticizmus	-.042	.017	.959	.015
Vzdelanie	.600	.235	1.822	.011
Konštanta	1.051	.578	2.862	.069

Poznámka: škála extraverzia, neuroticizmus, prívetivosť, svedomitosť nadobúda hodnoty 1-5, kde vyššie skóre indikuje vyššiu mieru premennej. Škála moc, úspech, benevolencia, univerzalizmus nadobúda hodnoty 1-6, kde vyššie skóre indikuje vyššiu mieru premennej. Viera v existenciu vyššej moci: 1-áno, 0-nie. Vzdelanie: 1-vyšší stupeň vzdelania, 0-nižší stupeň vzdelania. Darcovstvo krvi: 1-áno, 0-nie.

Za účelom zistenia, či prívetivosť, svedomitosť, extraverzia, neuroticizmus, moc, úspech, benevolencia, univerzalizmus, viera v existenciu vyššej moci a vzdelanie sú významnými prediktormi darcovstva krvi bola počítaná logistická regresná analýza. Ak boli všetky skúmané premenné dosadené do vzorca, intenciu darovať krv v kroku 2 (step 2) významne predikovali len neuroticizmus a vzdelanie (Chi-square = 12.508, df = 2, p = .002). Čím nižšie

osoby skórovali v neuroticizme, tým mali vyššiu intenciu darovať krv. Osoby s vyšším vzdelaním majú vyššiu intenciu darovať krv.

Podľa Fielda (2009) ak je hodnota $\text{Exp}(B)$ väčšia ako 1 indikuje to, že ak sa bude zvyšovať hodnota prediktora, bude sa zvyšovať pravdepodobnosť výskytu javu, teda závislej premennej. Hodnota $\text{Exp}(B)$ nižšia ako 1 indikuje, že ak sa bude zvyšovať hodnota prediktora, pravdepodobnosť výskytu javu sa bude znižovať. Hodnota $\text{Exp}(B)$ pre neuroticizmus je .959, čo znamená zníženie pravdepodobnosti o 4.1%, že tí, ktorí mali vyššie skóre v neuroticizme sa stali darcami krvi. Každé zvýšenie skóre v neuroticizme o jednu jednotku vedie k zníženiu pravdepodobnosti o 0.959 krát, že jedinec sa stane darcom krvi. Hodnota $\text{Exp}(B)$ pre vzdelanie bola 1.822, čo znamená zvýšenie pravdepodobnosti o 82.2%, že tí, ktorí mali vyšší stupeň vzdelania sa stali darcami krvi.

Z dôvodu poskytnutia komplexnejšieho pohľadu na skúmanú problematiku by sme chceli poukázať aj na motívy darcov krvi k ich prvému odberu a na dôvody, prečo sa nedarcovia nestali darcami krvi. Považovali sme za potrebné poukázať aj na túto oblasť, nakoľko hodnoty vyjadrujú určitý motivačný cieľ, ktorým sa od seba navzájom odlišujú. Výsledky výskumu preukázali, že motívy pomoc iným, moji priatelia/súrodenci/rodičia sú darcami krvi a výzva Národnej transfúznej služby SR alebo Červeného kríža, sú tie, ktoré najviac motivujú jedincov k prvému odberu. Čo sa týka dôvodov, pre ktoré sa jedinci nestali darcami krvi, nedarcovia krvi uvádzali najčastejšie prekážky darcovstva krvi: strach z ihliel a bolesti; strach z krvi a pohľadu na krv; lenivosť a nedostatok času.

Diskusia a hodnotenie výsledkov

Cieľom práce bolo zistiť, ktoré z premenných: viera v existenciu vyššej moci; vzdelanie; hodnotové typy úspech, benevolencia, univerzalizmus, moc; osobnostné faktory extravertizma, neuroticizmus, prívetivosť a svedomitosť, sú signifikantnými prediktormi darcovstva krvi.

Zistenia výskumu podporili hypotézu, v ktorej sme predpokladali, že neuroticizmus bude významným negatívnym prediktorom darcovstva krvi. Čím jedinci nižšie skórujú v neuroticizme, tým majú väčšiu intenciu darovať krv. Darcami krvi sa teda skôr stanú emocionálne stabilní jedinci, ktorí sú vyrovnaní, pokojní, uvoľnení s vyššou frustračnou toleranciou. Výsledky nášho výskumu sú v zhode s konštatovaním Booth-Kewley a Vickers (in Ferguson, 2004), ktorí tvrdia, že čím majú jedinci nižšie skóre v neuroticizme, tým viac preferujú zdraviu prospešné správanie, ktorým je aj darcovstvo krvi.

Zistenia taktiež podporili predpoklad, že vzdelanie bude pozitívnym prediktorom darcovstva krvi. Výsledky nami realizovaného výskumu sú v súlade s výsledkami výskumu Bekkersa (2006), ktoré taktiež potvrdili, že jedinci, ktorí dosiahli vyšší stupeň vzdelania (vysokoškolské I., II., III. stupňa) sa skôr stanú darcami krvi ako jedinci, ktorí dosiahli nižší stupeň vzdelania.

Na základe výsledkov výskumu nebol podporený predpoklad, že prívetivosť bude v pozitívnom prediktorom darcovstva krvi. Prívetivosť sa nepreukázala ako signifikantný prediktor darcovstva krvi, čo je napríklad v nesúlade s výsledkami výskumu Bekkersa (2006), ktoré poukazujú na významný pozitívny vzťah medzi darcovstvom krvi a prívetivosťou.

Výskumný súbor v našom výskume pozostával z 302 respondentov, avšak v Bekkersovom výskume bola výskumná vzorka dvojnásobne väčšia, čo možno považovať za jednu z príčin odlišných výsledkov. Bekkers navyše využil pre overovanie vzťahov medzi premennými hierarchickú viacnásobnú lineárnu regresnú analýzu, avšak my sme pre výpočet použili odlišný štatistický postup, konkrétne logistickú regresiu.

Výsledky výskumu taktiež nepodporili očakávanie, že svedomitosť bude významným pozitívnym prediktorom darcovstva krvi. Výsledky výskumu, ktorý sme realizovali sa odlišujú od zistení Ferguson (2004), ktoré poukázali na svedomitosť ako na hlavný prediktor darcovstva krvi u mužov – viacnásobných darcov krvi. V našom výskume sme sa primárne nezameriavali na zisťovanie vzťahu svedomitosti k darcovstvu krvi samostatne u mužov a samostatne u žien, čo môže byť možnou príčinou nesúladu výsledkov nášho a Fergusonovho výskumu. Vzhľadom na dizajn výskumu, ktorý sme realizovali, sme pre výpočet použili logistickú regresnú analýzu, avšak Ferguson skúmal vzťahy medzi premennými prostredníctvom hierarchickej lineárnej regresnej analýzy. Túto skutočnosť považujeme za možný zdroj nesúladu výsledkov nášho a Fergusonovho výskumu.

Ďalej sme predpokladali, že extravertzia bude významným negatívnym prediktorom darcovstva krvi. Hypotézu sme stanovili na základe výsledkov výskumu Ferguson (2004), kde extravertzia patrila k prediktorom s negatívnym vplyvom na darovanie krvi. Túto hypotézu výsledky výskumu nepodporili.

Ďalej sme overovali, či hodnotová orientácia, resp. vybrané hodnotové typy signifikantne predikujú darcovstvo krvi. Na základe zistení nebol podporený predpoklad, že úspech a moc budú významnými negatívnymi prediktormi darcovstva krvi. Naše zistenia nie sú v súlade s výsledkami výskumu Ballieta et al. (2008), ktoré preukázali silne negatívnu koreláciu empatie a úspechu, pričom empatiu definovali ako prediktor pomáhajúceho správania. Naše zistenia sa rovnako nezhodujú s výsledkami výskumu, ktorý sme realizovali na výskumnom súbore vysokoškolských študentov a ktoré poukázali na štatisticky významné rozdiely v hodnotovej orientácii moc a úspech medzi darcami a nedarcami krvi, v prospech nedarcov krvi (Hruščová, 2012). Dôvodom nepotvrdenia hypotézy a nesúladu výsledkov výskumov môže byť aj fakt, že výskumný súbor v predchádzajúcom výskume, tvorili vysokoškolskí študenti, zatiaľ čo pre účely tejto práce sme zvolili realizáciu výskumu na vekovo odlišnej vzorke respondentov vo veku od 20 – 40 rokov, teda v období mladšej dospelosti.

Zistenia nepodporili predpoklad benevolencie a univerzalizmu ako významných pozitívnych prediktorov darcovstva krvi. Tieto predpoklady sme formulovali na základe Hitlinovho konštatovania (2003), že benevolencia a univerzalizmus sú signifikantnými prediktormi identity dobrovoľníka, ktorým je aj darca krvi. Avšak ani výsledky predošlého výskumu, ktorý sme realizovali (Hruščová, 2012), ani výsledky tohto výskumu nepotvrdili Hitlinove tvrdenia. Benevolencia a univerzalizmus sa nepreukázali ako signifikantné prediktory darcovstva krvi.

Rovnako viera v existenciu vyššej moci nepatrila k významným prediktorom darcovstva krvi. Spomínané zistenie nie je v súlade s výsledkami výskumu Healyho (in Bekkers, 2006), ktoré preukázali, že jedinci, ktorí veria v existenciu vyššej moci majú vyššiu intenciu darovať krv, ako neveriaci. Jedným z možných dôvodov nepotvrdenia viery ako prediktora darcovstva krvi, môže byť disproporcía počtu osôb v nami vytvorených kategóriách. Pripúšťame

možnosť odlišného chápania a vymedzenia pojmu viera v existenciu vyššej moci u viacerých autorov. Táto skutočnosť je možnou príčinou nesúladu našich a Healyho zistení.

Čo sa týka motivácie k prvému odberu u respondentov a dôvodov, pre ktoré sa jedinici nestali darcami krvi, výsledky nami realizovaného výskumu sa zhodujú s výsledkami Bednalla a Bovea (2011) a Sojku a Sojku (2008) ktorí uvádzajú, že významnými motívmi, ktoré vedú ľudí k tomu, aby sa stali darcami krvi je vplyv priateľov, pomoc druhým v zmysle altruizmu a pomoc rodine a priateľom. Strach z ihiel a bolesti sú prekážkami, ktoré bránia jedincom, aby sa stali darcami krvi.

Počas plánovania a realizácie výskumu bolo naším cieľom vytvorenie ekvivalentných skupín darcov a nedarcov krvi, dosiahli sme zhodu v počte darcov a nedarcov krvi, v počte mužov a žien v jednotlivých skupinách, v premennej vek, keďže sme do vzorky zaradili len jedincov v období mladšej dospelosti. Predpokladali sme vplyv vonkajšej premennej – zhoršený zdravotný stav nedarcov krvi, na výsledky výskumu, a z tohto dôvodu sme už vopred eliminovali túto premennú z výskumu. Taktiež sme predpokladali vplyv vonkajších premenných – vzdelanie a viera v existenciu vyššej moci, na výsledky výskumu. Rozhodli sme sa transformovať ich z vonkajších na nezávislé premenné, zaradiť ich do výskumu a skúmať ich ako možné prediktory darčovstva krvi, nakoľko ich včlenenie do výskumného plánu nezaťažilo respondentov veľkým množstvom otázok.

Avšak aj napriek spomínaným opatreniam predpokladáme, že výsledky výskumu mohli byť ovplyvnené aj inými ohrozeniami internej validity. Jedným z možných alternatívnych vysvetlení vzťahu nezávislej premennej k závislej premennej môže byť aj vplyv iných nekontrolovateľných premenných. Boroš (2008) a Velehradský, Bedrnová, Růžička a Tomšík (1978) tvrdia, že na vytváranie hodnotovej orientácie jedinca má vplyv príslušnosť jedinca k skupinám, vplyv výchovného prostredia nukleárnej rodiny a sociálne interakcie. Zaradenie ďalších premenných, ako je napr. spomínaný výchovný vplyv nukleárnej rodiny, by znamenalo administráciu ďalších dotazníkov a neefektívne zaplavenie respondenta otázkami. Taktiež sme zvažovali elimináciu týchto premenných z výskumu, avšak tento krok by znamenal vytvorenie umelých výskumných podmienok, vzdialených od reality.

Keďže miesto zberu údajov nebolo jednotné pre všetkých respondentov, považujeme ho rovnako za jedno z možných ohrození internej validity. Ďalším možným ohrozením internej validity výskumu sú aj vlastnosti administrátorov dotazníkov. Aj napriek faktu, že prevažná časť dotazníkov bola administrovaná výskumníkmi, menšia časť bola administrovaná prostredníctvom pracovníkov transfúznej stanice a respondentov, ktorí sa zapojili do nášho výskumu a dotazník bol známym administrovaný prostredníctvom nich. V týchto prípadoch nebolo možné, aby výskumník dohliadal na priebeh zberu údajov.

Za možné ohrozenie internej validity výskumu považujeme aj nereprezentatívnosť vzorky. Aj napriek faktu, že sme sa snažili o dôkladné poznanie populácie, z ktorej sme vybrali výskumný súbor, respondenti boli vybraní prostredníctvom nenáhodného výberu, teda lavínovým a príležitostným výberom.

Chceli by sme poukázať na možnosť využitia výsledkov výskumu v praxi, a to najmä v oblasti kampaní, zameraných na oslovenie nedarcov, aby sa stali darcami krvi a v oblasti motivovania prvodarcov k viacnásobným odberom. Ako bolo preukázané, darcami krvi sa skôr stanú emocionálne stabilní jedinici, ktorí majú nižšie skóre v neuroticizme. Čo sa týka

motívov k prvým odberom, u darcov dominoval najmä pocit, že jedinec pomáha iným, taktiež vplyv rodiny a priateľov alebo výzva Národnej transfúznej služby SR. Na základe zistení odporúčame, aby sa kampane zamerané na oslovenie nových darcov krvi sústredili na ovplyvňovanie motivácie jedincov a zdôrazňovali najmä to, že darca krvi pomáha iným. Odporúčame využiť slogany typu: „Je tvoj priateľ darcom krvi? Staň sa ním aj ty!“ a taktiež nepoukazovať v kampaniach na bolesť a stratu krvi pri odbere. Problematika skúmania aspektov darcovstva krvi je široká. Vhodné by bolo detailnejšie preskúmať a overiť vzťah motivácie k darovaniu či nedarovaniu krvi, ktorá bola v nami realizovanom výskume zisťovaná len ako doplnková premenná, v rámci demografických údajov.

Záver

Štúdiá bola zameraný na skúmanie osobnostných faktorov a hodnotovej orientácie darcov krvi. Chceli by sme zdôrazniť, že v súčasnosti sa problematike darcovstva krvi nevenuje taká pozornosť, ako by bolo potrebné. Niekoľko štúdií sa venovalo skúmaniu demografických faktorov darcov krvi, či ich subjektívnej pohode, avšak donedávna neboli známe žiadne štúdie, ktoré by sa zaoberali osobnosťou alebo hodnotovou orientáciou darcov krvi a boli by realizované na slovenskej, poprípade českej populácií. Výskum, ktorý sme realizovali na výskumnom súbore vysokoškolských študentov, bol prvou sondou do problematiky hodnotovej orientácie darcov krvi, ktorý bol realizovaný na slovenskej populácií. Rozhodli sme sa pokračovať v skúmaní tejto problematiky a zamerali sme sa na zisťovanie prediktorov darcovstva krvi.

Výsledky výskumu poukázali na neuroticizmus ako negatívny prediktor darcovstva krvi a vzdelanie ako pozitívny prediktor darcovstva krvi. Čím jedinci skórovali nižšie v neuroticizme, tým mali vyššiu intenciu darovať krv. Vyšší predpoklad stať sa darcom krvi majú emocionálne stabilní, vyrovnaní jedinci s vyššou frustračnou toleranciou. Jedinci, ktorí dosiahli vyššie vzdelanie mali vyššiu intenciu stať sa darcom krvi. Na základe výsledkov výskumu možno konštatovať, že premenné extravézia, prívetivosť, svedomitosť, moc, úspech, univerzalizmus, benevolencia a viera v existenciu vyššej moci neboli štatisticky významnými prediktormi darcovstva krvi.

Keďže výsledky výskumu považujeme skôr za sondujúce túto oblasť problematiky a sú platné pre daný výskumný súbor bez možnosti ich generalizácie na celú populáciu, navrhujeme pokračovať v jej skúmaní na reprezentatívnej vzorke s cieľom overiť nami nadobudnuté zistenia. Andaleeb a Basu (1995) napríklad tvrdia, že dôvera v transfúzne stanice je štatisticky významným prediktorom darcovstva krvi. Čím majú jedinci vyššiu dôveru v transfúzne stanice, tým je väčšia pravdepodobnosť, že sa stanú darcami krvi. Z tohto dôvodu navrhujeme zaradiť ako výskumnú premennú aj dôveru v transfúzne stanice a možnosti jej zvyšovania u nedarcov krvi, ktorí by mohli byť potenciálnymi darcami krvi.

Literatúra

- Andaleeb, S. S., & Basu, A. K. (1995). Explaining Blood Donation: The Trust Factor. *Journal of Health Care Marketing*, 15 (1), 42 – 48.
- Balliet, D., Joireman, J., Daniels, D., & George – Falvy, J. (2008). Empathy and the Schwartz Value System: A Test of an Integrated Hypothesis. *Individual Differences Research*, 6 (4), 269 – 279.
- Bekkers, R. (2006). Traditional and Health-Related Philanthropy: The Role of Resources and Personality. *Social Psychology Quarterly*, 69 (4), 349 – 366.
- Boroš, J. (2001). *Základy sociálnej psychológie*. Bratislava: IRIS.
- Bosnes, V., Aldrin, M., & Heier, H. E. (2005). Predicting blood donor arrival. *Transfusion*, 45, 162 – 170.
- Ferguson, E. (2004). Conscientiousness, emotional stability, perceived control and the frequency, recency, rate and years of blood donor behaviour. *British Journal of Health Psychology*, 9, 293–314.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. SAGE Publications: London.
- Giles, M., McClenahan, C, Cairns, E, & Mallet, J. (2004). An Application of the Theory of Planned Behaviour to blood donation: the importance of self-efficacy. *Health Education Research*, 19 (4), 380 – 391.
- Hinrichs, A., Picker, S. M., Schneider, A., Lefering, R., Neugebauer, E. A. M., & Gathof, B. S. (2008). Effect of blood donation on well-being of blood donors. *Transfusion Medicine*, 18, 40–48.
- Hitlin, S. (2003). Values As the Core of Personal Identity: Drawing Links Between Two Theories of Self. *Social Psychology Quarterly*, 66 (2), 118 – 137.
- Hong, J., & Loke A. Y. (2011). Hong Kong young people's blood donation behavior. *Asian Journal of Transfusion Science*, 5 (1), 49 – 52.
- Hruščová, E. (2012). *Hodnotová orientácia darcov krvi*. Prešov: FFPU (nepublikovaná bakalárska práca).
- Izdenczyová, N. (2008). *Hodnoty a ciele a dôsledky ich kongruencie a inkongruencie pre subjektívnu pohodu*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- Krajčová, N., & Pasternáková, L. (2009). *Hodnotová orientácia detí a metódy hodnotenia v rodine*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- Lemmens, K. P. H., Abraham, C., Ruiter, R. A. C., Veldhuizen, I. J. T., Dehing, C. J. G., Bos A. E. R., et al. (2009). Modelling antecedents of blood donation motivation among non-donors of varying age and education. *British Journal of Psychology*, 100, 71 – 90.
- Mlčák, Z. (2010). *Prosociální chování v kontextu dispozičních aspektů osobnosti*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostrave, Filozofická fakulta
- Říčan, P. (2010). *Psychologie osobnosti*. Obor v pohybu. Praha: Grada.
- Ruisel, I., & Halama, P. (2007). NEO päťfaktorový osobnostný inventár. Praha: Testecentrum – Hogrefe.
- Schusterová, N. (2008). Konštrukt „hodnota“ v psychologickom ponímaní. *Československá psychologie*, 52 (3), 265 – 275.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25, 1 – 65.
- Sojka, B. N., & Sojka, P. (2008). The blood donation experience: self-reported motives and obstacles for donating blood. *Vox Sanguinis*, 94, 56 – 63.
- Velehradský, A., Bedrnová, E., Růžička, J., & Tomšík, M. (1978). *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha: Nakladatelství svoboda.